

²⁴ Там само. – Ст. 3.

²⁵ Там само. – Ст. 5.

²⁶ Там само. – Ст. 12.

²⁷ Там само. – Ст. 8.

²⁸ Там само. – Ст. 33.

²⁹ О дополнении Положения о военных трибуналах и военной прокуратуре : утв. постановлением ЦВК и РНК СССР от 21 марта 1928 г. // СЗ СССР. – 1928 – № 19. – Ст. 161.

³⁰ Положение о Верховном Суде Союза ССР и прокуратуре Верховного Суда Союза ССР : утв. постановлением ЦИК и СНК СССР от 24 июля 1929 г. // СЗ СССР. – 1929 – № 50. – Ст. 445; Об изменении и дополнении Положения о военных трибуналах и военной прокуратуре : утв. постановлением ЦИК и СНК СССР от 26 октября 1929 г. // СЗ СССР. – 1929 – № 70. – Ст. 655.

Резюме

Губар С. В. Нормативно-правове регулювання діяльності військових трибуналів як спеціальних судів, що діяли на території УСРР у 1920-х рр.

Досліджено правові основи становлення, розвитку і функціонування військових трибуналів, що діяли на території УСРР у 1920-х рр. З'ясовано, що впродовж цього часу поступово формувалася єдина централізована система військових судів СРСР. У 1926 р. військові трибунали, що діяли на території УСРР стали повністю судами Союзу РСР, хоча у своїй діяльності керувалися і законодавством УСРР.

Ключові слова: військові трибунали, спеціальні суди, революційна військова рада, військові відділи, військова колегія Верховного Суду СРСР.

Резюме

Губар С. В. Нормативно-правовое регулирование деятельности военных трибуналов, действовавших на территории УССР в 1920-х гг.

Исследованы правовые основы становления, развития и функционирования военных трибуналов, действовавших на территории УССР в 1920-х гг. Установлено, что в течение этого времени постепенно формировалась единая централизованная система военных судов СССР. В 1926 г. военные трибуналы, действовавшие на территории УССР стали полностью судами Союза ССР, хотя в своей деятельности руководствовались и законодательством УССР.

Ключевые слова: военные трибуналы, специальные суды, революционный военный совет, военные отделы, военная коллегия Верховного Суда СССР.

Summary

Hubar S. Legal regulation of military tribunals as special courts which acted on the territory of the USSR in the 1920s.

Investigational legal frameworks of becoming, development and functioning of military commissions which operated on territory of Ukraine in the 1920s. It is found out that during this time the unique centralized system of courts martial of the USSR was gradually formed. In 1926 military commissions which operated on territory of Ukraine became the courts of Union of SSR fully, although in the activity followed the legislation of Ukraine.

Key words: military commissions, special courts, revolutionary military advice, soldiery departments, military college of Supreme Court of the USSR.

УДК 340.12

В. О. ДЕСЯТНИК

Володимир Олексійович Десятник, кандидат юридичних наук, професор Київського університету права НАН України, адвокат

КРИТИЧНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ: ТЕОРІЇ НАУКИ

«Наукові теорії це універсальні висловлювання». «Теорії це сітки, призначені вловлювати те, що ми називаємо «світотом», для усвідомлення, пояснення та опанування ним. Ми прагнемо зробити клітинки сіток все більш дрібними»¹.

К. Поннер.

Фундаментальна логіко-методологічна концепція критично-правового мислення полягає в тому, що наукове юридичне дослідження може здійснюватися не завдяки вкрай поширеному серед юристів-позитивістів індуктивному методу й не з допомогою популярного серед прихильників природно-правового мислення чистого дедуктивного методу, а із застосуванням наукового методу проб та усунення помилок, припущень і спростувань*.

© В. О. Десятник, 2016

* Див. докладніше: Десятник В. О. Критично-правове мислення // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2014_3/CHAS14_3.pdf

Завданням цього дослідження є спроба розуміння, пояснення, стислого, спрощеного викладу вимог щодо наукових теорій; ці вимоги разом із антиіндуктивізмом, спростовністю як критерієм розмежування науки та ненауки, гіпотетичністю наукового знання його об'єктивністю та зростанням* є засадами філософії науки «критичний розум», а отже, й пробно висунутої нами методологічної концепції критично-правового мислення.

Теоретична система досвіду: перевірка науковості

У розділі «Досвід як метод» всесвітньо відомої «Логіки наукового дослідження» К. Поппер сформулював три вимоги, які повинна задовольняти теоретична система досвіду. **По-перше**, вона має бути синтетичною, тобто описувати несуперечливий, можливий світ. **По-друге**, вона повинна задовольняти критерій розмежування науки та ненауки, тобто не бути метафізичною системою, та описувати світ можливого досвіду. **По-третє**, вона повинна відрізнитися від інших таких систем як така, що уявляє саме наш світ досвіду, а саме: **виділяє цю систему з інших подібних систем, те, що вона була піддана перевіркам та витримала їх.** «Досвід», з цієї точки зору, виступає як специфічний метод, за допомогою якого ми можемо відрізнити одну теоретичну систему від інших² (напівжирний шрифт мій. – В.Д.). У розділі «Дедуктивна перевірка теорій» вказаної знаменитої праці К. Поппер виділяє чотири різних шляхи, якими відбувається перевірка теорії. **По-перше**, це логічне порівняння отриманих наслідків один з одним, за допомогою якого перевіряється внутрішня несуперечність системи. **По-друге**, це дослідження логічної форми теорії з метою визначити, чи має вона характер емпіричної, або наукової, теорії або, приміром, є тавтологічною. **По-третє**, це порівняння цієї теорії з іншими теоріями, головним чином, з метою визначити, чи зробить нова теорія внесок в науковий прогрес в тому випадку, якщо вона виживе після її різних перевірок. І, нарешті, **по-четверте**, це перевірка теорії за допомогою емпіричного використання виведених із неї наслідків. **Мета перевірок останнього типу полягає в тому, щоб з'ясувати, наскільки нові наслідки розглянутої теорії, тобто все, що є новим у її змісті, задовольняють вимоги практики**, незалежно від того, виходять ці вимоги з суто наукових експериментів чи практичних застосувань³ (напівжирний шрифт мій. – В.Д.).

2. «Бадейна теорія» пізнання

Лекцію, прочитану на Європейському Форумі (1948 р.), К. Поппер розпочав із короткого викладу тієї точки зору, яку він зібрався розглянути та яку він буде називати «бадейною теорією науки»**. Вихідний пункт цієї теорії – переконлива доктрина про те, що перш ніж мати можливість знати або говорити щонебудь про світ, ми повинні мати сприйняття – чуттєвий досвід. Як передбачається, з цієї доктрини випливає, що наше знання, наш досвід складаються або з накопичених сприйнять (наївний емпіризм), або зі сприйнять засвоєних, відсортованих та розкласифікованих (погляд, якого дотримувався Бекон та – в більш радикальній формі – Кант). У грецьких атомістів було досить примітивне уявлення про цей процес. Вони вважали, що від сприйманих нами предметів відриваються атоми, проникаючи в наші органи чуття, де вони стають сприйняттями, а з цих останніх з часом збирається воедино (як головоломка, що само збирається) наше знання про зовнішній світ. Отже, говорить К. Поппер, відповідно до цієї точки зору, наш розум нагадує контейнер – щось на зразок бадді, в якій збираються сприйняття та знання (Бекон говорить про сприйняття як про «грони, що дозріли та налилися соком», які належить терпляче й прискіпливо збирати та з яких можна вичавити чисте вино знання). Строгі емпірики радять нам якомога менше втручатися в цей процес накопичення знання. Істинне знання – це чисте знання, що не заплямоване тими упередженими думками, які ми дуже схильні додавати та домішувати до наших сприйнять; тільки останні становлять чистий та простий досвід. Результатом цих добавок, цього втручання та перешкод процесу накопичення знання є помилки. Кант виступив проти цієї теорії – він заперечував, що сприйняття коли-небудь бувають чистими та стверджував, що наш досвід є результатом процесу асиміляції та перетворення – сукупний продукт чуттєвих сприймань і певних інгредієнтів, що додаються нашою свідомістю. Сприйняття – це нібито сирий матеріал, що вітає зовні в бадді, де він піддається деякій (автоматичній) переробці – щось на зразок перетравлення, освоєння або, можливо, систематичній класифікації – щоб зрештою перетворитися на щось не настільки вже відмінне від беконівського «чистого вина досвіду», скажімо – в міцне вино. К. Поппер не думає, що будь-який з цих двох поглядів пропонує скільки-небудь адекватну картину того, що він вважає фактичним процесом набуття досвіду або методом, який фактично використовується для досліджень та відкриттів. К. Поппер, звісно, визнає, що наука неможлива без досвіду, тільки поняття «досвід» потрібно розглядати дуже ретельно. Разом із тим хоча він визнає це, він тим не менш стверджує, що **сприйняття зовсім не являють собою сирий матеріал, як це виходить згідно «бадейній теорії», з якого ми будемо чи то «досвід», чи то «науку».** У науці вирішальну роль відіграє не стільки сприйняття, скільки *спостереження*. Разом з тим *спостереження* – це процес, в якому ми відіграємо винятково *активну* роль. Спостереження – це сприйняття

* Опис названих методологічних проблем див. у моїх статтях, опублікованих у Часописі Київського університету права. – 2014. – № 4; 2015. – № 1, 2, 3, 4 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kul.kiev.ua/gurnal-chasopis-kup-/chasopis-kijivskogo-universitetu-prava.html>

** Більш детальний виклад «бадейної теорії науки» див. : розділ «Пошук безсумнівності – головна помилка теорії знання, заснованої на здоровому глузді» моєї статті «Критично-правове мислення: природа наукового знання» (Часопис Київського університету права. – 2015 – № 2.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2015_2/CHAS15_2.pdf

тя, але тільки сплановане та підготовлене. Ми не «отримуємо» спостереження [як ми можемо «отримати» чуттєве сприйняття], а «здійснюємо» його (напівжирний шрифт мій. – В.Д.). Спостереженню завжди передує конкретний інтерес, питання або проблема – коротше кажучи, щось теоретичне. (Під словом «теоретичне» К. Поппер розуміє тут не протилежність «практичному», оскільки наш інтерес цілком може бути практичним: цей термін треба розуміти скоріше як «спекулятивне» або «умоглядне»). Зрештою, ми можемо будь-яке питання перевести в форму гіпотези або припущення, до якої додано: «Чи так це? Так чи ні?». Таким чином, К. Поппер стверджує, що будь-якому спостереженню передує проблема, гіпотеза, або як би це не називати – щось таке, що нас цікавить, щось теоретичне або умоглядне. Ось чому спостереження завжди вибіркові, та ось чому вони завжди припускають щось на зразок принципу відбору⁴ (курсив К. Поппера; цитований текст К. Поппера 1949 р., його текст в квадратних дужках доданий ним через 30 років. – В.Д.).

3. «Прожекторна теорія» пізнання

В будь-який момент нашого донаукового та наукового розвитку ми живемо в центрі того, що К. Поппер зазвичай називає «горизонтом очікувань». Під цим терміном він розуміє сукупність всіх наших очікувань – як несвідомих, так і свідомих та, можливо, навіть явно висловлених якоюсь мовою. У тварин та у немовлят теж є свої, різноманітні й різні горизонти очікувань, хоча, безсумнівно, на більш низькому рівні усвідомленості, ніж, скажімо, в науковця, чий горизонт очікувань значною мірою складається із сформульованих певною мовою теорій або гіпотез. Різні горизонти очікувань відрізняються один від одного, звісно, не тільки більшою чи меншою усвідомленістю, а й своїм змістом. Однак у всіх цих випадках горизонт очікувань відіграє роль системи координат: тільки їх включення в цю систему надає нашим переживанням, діям та спостереженнями сенс або значення. Питання – що раніше, гіпотеза (Н) або спостереження (О)? – нагадує, звісно ж, інше знамените питання – що було раніше: курка (Н) чи яйце (О)? Обидва питання вирішувані. Бадейна теорія стверджує, що [так само, як примітивна форма яйця (О) – одноклітинний організм – передує курці (Н)] спостереження (О) завжди передує будь-якій гіпотезі (Н). Справа в тому, що бадейна теорія розглядає гіпотезу як таку, що виникає зі спостережень шляхом узагальнення, асоціації або класифікації. На протигагу цьому ми тепер можемо сказати, що гіпотеза (чи очікування, чи теорія, чи як би це не називати) передує спостереженню, навіть хоча спостереження, яке спростує певну гіпотезу, може стимулювати деяку нову (й тим самим за часом більш пізню) гіпотезу. Все це належить, зокрема, й до формування наукових гіпотез. Адже тільки з гіпотез дізнаємося ми про те, якого роду спостереження нам треба робити (які судові справи вивчати. – В.Д.), на що направляти нашу увагу, чим цікавитися. Таким чином, **гіпотеза стає нашим провідником і веде нас до нових результатів спостережень. Цю точку зору К. Поппер називає «прожекторною теорією» (на протигагу «бадейній теорії»).** [Згідно прожекторної теорії, спостереження похідні щодо гіпотез]. Спостереження, однак, відіграють важливу роль як *перевірки, випробування, які повинні пройти гіпотеза в ході її [критичного] розгляду* (напівжирний шрифт мій. – В.Д.). Якщо гіпотеза не витримає цього випробування, якщо спостереження її спростовують, то нам слід пошукати іншу гіпотезу⁵ (курсив К. Поппера; цитований текст К. Поппера 1949 року, його текст в квадратних дужках доданий ним через 30 років. – В.Д.).

4. Суворо універсальні та чисельно універсальні теорії

Ми можемо провести відмінність між двома видами універсальних синтетичних висловлювань: «суворо універсальними» та «чисельно універсальними», вважає К. Поппер. Коли він говорив про універсальні висловлювання, то мав на увазі тільки *суворо універсальні висловлювання – теорії* або закони природи. Чисельно універсальні висловлювання фактично еквівалентні певним сингулярним висловлюванням або їх кон'юнкції, тому вони будуть розглядатися як сингулярні висловлювання⁶.

Слідуючи цій логіці можна, наприклад, порівняти близькі правознавцям два наступні висловлювання: а) «Для усіх правомірних договорів правильно, що вони завжди укладаються за взаємною згодою та вільним волевиявленням сторін»; б) «В Україні з 2004 року сторони договору можуть відступити від цивільного законодавства та врегулювати свої відносини на власний розсуд»*.

Формальна логіка (включаючи символічну логіку), пояснює К. Поппер, яка цікавиться лише теорією дедукції, обидва ці висловлювання вважає універсальними («формальними», або «загальними»). Він вважає, однак, що потрібно підкреслити відмінність між ними. Висловлювання (а) претендує на істинність завжди в будь-якому місці та в будь-який час. Висловлювання (б) стосується лише кінцевої, індивідуальної (або окремої) просторово-часової області. Висловлювання цього останнього роду можна в принципі замінити кон'юнкцією сингулярних висловлювань, оскільки за наявності достатнього часу можна *прономерувати* всі елементи розглянутого (кінцевого) класу. Це пояснює, зауважує К. Поппер, чому в таких випадках ми говоримо про «чисельну універсальність». Водночас висловлювання (а) не може бути замінене кон'юнкцією кінцевого числа сингулярних висловлювань, що належать до кінцевої просторово-часової області, або, більш точно, така заміна була б можливою лише при тому припущенні, що світ обмежений в часі та в ньому існує тільки кінцеве число договорів (приклад мій. – В.Д.). Однак ми не приймаємо цього припущення, зокрема ми не приймаємо такого роду припущень при визначенні понять юридичної науки (конкретизовано мною. – В.Д.).

* Загальнонаукові приклади К. Поппера. Див. цитовану працю. – В.Д.

Навпаки, продовжує К. Поппер, ми розглядаємо висловлювання типу (а) як загальні висловлювання, тобто як універсальні твердження щодо необмеженого числа договорів⁷ (приклад мій. – В.Д.).

5. Універсальні поняття та індивідуальні поняття

Відмінність між універсальними та сингулярними висловлюваннями тісно пов'язана з відмінністю між *універсальними та індивідуальними поняттями або іменами*⁸. Цю відмінність, слідуючи логіці К. Поппера, можна пояснити за допомогою близьких правознавцям прикладів: «право», «правочин», «зобов'язання» є універсальними поняттями або іменами; «правовий інститут», «заповіт», «делікт» сингулярні, або індивідуальні, поняття або імена*. Ці приклади, міг би пояснити К. Поппер, показують, що для індивідуальних понять або імен характерно те, що вони або є власними іменами, або визначаються за допомогою власних імен, в той час як універсальні поняття або імена можуть бути визначені без використання власних імен. К. Поппер вважає, що **відмінність між універсальними та індивідуальними поняттями (або іменами) має фундаментальне значення. Будь-яке прикладне наукове дослідження спирається на перехід від універсальних наукових гіпотез до окремих випадків, тобто на дедукцію сингулярних передбачень, а в кожне сингулярне висловлювання повинні входити індивідуальні поняття (або імена)** (напівжирний шрифт мій. – В.Д.). Індивідуальні імена, використовувані в сингулярних наукових висловлюваннях, часто виступають у вигляді просторово-часових координат. Це легко зрозуміти, якщо звернути увагу на той факт, що *застосування* системи просторово-часових координат завжди включає посилання на індивідуальні імена. Ми повинні, говорить К. Поппер, фіксувати початкову точку цієї системи, а це можна зробити, лише вживаючи власні імена (або еквівалентні їм вирази). Використання імен «Україна» та «2004 рік» (приклади мої, див. попередній розділ цієї статті. – В.Д.) ілюструє цю думку К. Поппера. За допомогою цього методу, каже він, досить велику кількість індивідуальних імен можна звести до невеликої їх кількості. Такі невизначені й загальні вирази, як «ця річ», «річ, що знаходиться там» тощо, іноді можуть використовуватися в якості власних імен, можливо в з'єднанні з остенсивними жєстами⁹. Наведені приклади мають пояснити, що ми розуміємо під «універсальним поняттям» та «індивідуальним поняттям». Якби К. Поппера попросили дати точні визначення, він, ймовірно, сказав би те ж, що й раніше: «Індивідуальне поняття є поняття, в визначення якого обов'язково входять власні імена (або еквівалентні їм вирази). Якщо всі посилання на власні імена можна усунути, то поняття є універсальним». Він сподівається, що запропонований ним спосіб вживання розглянутих понять цілком відповідає звичайному використанню виразів «універсальний» та «індивідуальний». Незалежно від того, так це чи ні, наведену тут відмінність К. Поппер вважає неминучою, якщо ми не хочемо зробити неясним відповідну відмінність між універсальними та сингулярними висловлюваннями¹⁰.

6. Суворо універсальні та суворо екзистенційні теорії

Недостатньо, звісно, охарактеризувати універсальні висловлювання як такі, що не містять індивідуальних імен, вважає К. Поппер¹¹.

Якщо слово «договір» (приклад мій. – В.Д.) використовується в якості універсального імені, то вислів «Усі договори відплатні» (приклад мій. – В.Д.) буде, очевидно, суворо універсальним. Однак багато інших висловлювань, такі, як «Багато договорів відплатні» (приклад мій. – В.Д.), «Деякі договори відплатні» (приклад мій. – В.Д.) або «Існують відплатні договори» (приклад мій. – В.Д.) тощо, в які також входять тільки універсальні імена, ми, безумовно, не будемо вважати універсальними. Висловлювання, в які входять тільки універсальні імена й немає індивідуальних імен, будемо називати «суворими», або «чистими». Найбільш важливі серед них суворо універсальні висловлювання. Поряд з ними великий інтерес для К. Поппера представляють висловлювання типу «Існують відплатні договори» (приклад мій. – В.Д.). Наведене висловлювання можна вважати рівнозначним вислову «Існує хоча б один відплатний договір» (приклад мій. – В.Д.). Висловлювання такого типу К. Поппер пропонує називати суворо, або чисто екзистенційними висловлюваннями (чи висловлюваннями про існування). Заперечення суворо універсального висловлювання завжди еквівалентно суворому екзистенційному висловлюванню, й навпаки. Наприклад, «Неправильно, що усі договори відплатні» означає те ж саме, що й «Існує договір, який не є відплатним» або «Існують безвідплатні договори» (приклад мій. – В.Д.). Природно-наукові теорії, й зокрема те, що ми називаємо законами природи, (також гуманітарно-наукові теорії, й зокрема теорії юридичної науки. – В.Д.) мають логічну форму суворо універсальних висловлювань. Тому вони можуть бути виражені у формі заперечень суворо екзистенціальних висловлювань або, можна сказати, у формі неекзистенціальних висловлювань (висловлювань про неіснування). Наприклад, існування стародавньої норми щодо обов'язковості виконання договорів можна виразити у формі «Не існує договору, який є не обов'язковим для виконання сторонами», а існування гіпотези вини в цивільному праві – у формі «Не існує гіпотези невинуватості в цивільному праві» (приклад мій. – В.Д.). У такому формулюванні, пояснює К. Поппер, їх можна порівняти із «заборонами». Вони не стверджують, що щось існує або відбувається, а заперечують існування чогось. Вони наполягають на неіснуванні певних речей або станів справ, забороняючи або усуваючи їх. Саме в силу цього закони природи (закони суспільства також. – В.Д.) спростовні. Якщо ми визнаємо істинним деяке сингулярне висловлювання, яке порушує заборону й свідчить про існування речі (або події), яка усувається законом, то цей закон спростований. Прикладом спростування існування стародавньої норми щодо обов'язковості виконання договорів може бути

* Загальнонаукові приклади К. Поппера. Див. цитовану працю. – В.Д.

наступний вислів: «Там-то існує договір, який є не обов'язковим для виконання сторонами» (приклад мій. – В.Д.). Навпаки, суворо екзистенційні висловлювання не можуть бути спростовні. Жодне сингулярне висловлювання (тобто ні одне «базисне висловлення», жодне висловлювання про спостережувану подію) не може суперечити екзистенційному вислову «Існує гіпотеза винуватості в цивільному праві». Це може робити тільки універсальне висловлювання. Тому, спираючись на запропонований ним критерій демаркації, К. Поппер розглядає суворо екзистенційні висловлювання як неемпіричні, або «метафізичні»¹².

Суворі, або чисті, висловлювання – універсальні й екзистенційні – не мають просторових та часових обмежень. Вони не належать до індивідуальної, обмеженої просторово-часової області. Саме тому суворі екзистенційні висловлювання неспростовні. Ми не можемо досліджувати весь світ для встановлення того, що щось не існує, ніколи не існувало й ніколи не буде існувати. З тієї ж самої причини суворо універсальні висловлювання непідтверджувальні. Знову-таки ми не можемо досліджувати весь світ для того, щоб переконатися в неіснування всього того, що забороняється законом. Проте **обидва види суворих висловлювань в принципі емпірично є такими, що їх можна вирішити, хоча тільки одним способом: вони односторонньо вирішувані. Якщо виявляється, що щось існує тут і тепер, то завдяки цьому суворо екзистенційне висловлювання може бути підтверджено, а суворо універсальне спростовано** (напівжирний шрифт мій. – В.Д.). Зазначена асиметрія разом з її наслідком односторонньої спростованості універсальних висловлювань емпіричної науки тепер, можливо, здається менш підозрілою, ніж раніше, зазначає К. Поппер. Ми бачимо, що вона не пов'язана ні з яким чисто логічним відношенням. Навпаки, існуючі логічні відносини є симетричними. Універсальні та екзистенційні висловлювання формулюються симетрично. Асиметрія виникає тільки завдяки критерію демаркації¹³.

Отже, в цій статті з позицій філософії науки «критичний розум» описані основні вимоги щодо теорій науки. У рамках критично-правового мислення ці вимоги можуть бути прийнятними для теорій сучасної вітчизняної юридичної науки.

¹ Поппер К. Теории // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 54.

² Поппер К. Опыт как метод // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 36.

³ Поппер К. Дедуктивная проверка теорий // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 29–30.

⁴ Поппер К. Бадья и прожектор: две теории познания // Поппер К. Объективное знание. Эволюционный подход; пер. с англ. Д. Г. Лахути / отв. ред. В. Н. Садовский. – М. : Эдиториал УРСС, 2002 – С. 320–321.

⁵ Там само. – С. 323–324.

⁶ Поппер К. Строгая и численная универсальность // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 57.

⁷ Там само. – С. 57–58.

⁸ Поппер К. Универсальные понятия и индивидуальные понятия // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 59.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само. – С. 60–61.

¹¹ Поппер К. Строго универсальные и строго экзистенциальные высказывания // Поппер К. Логика научного исследования; пер. с англ. / под общ. ред. В. Н. Садовского. – М. : Республика, 2005. – С. 63.

¹² Там само. – С. 63–64.

¹³ Там само. – С. 64–65.

Резюме

Десятник В. О. Критично-правове мислення: теорії науки.

У цій статті з позицій філософії науки «критичний розум» описані основні вимоги щодо теорій науки. В рамках критично-правового мислення ці вимоги можуть бути прийнятними для теорій сучасної вітчизняної юридичної науки.

Ключові слова: вимоги до теорій, перевірка теорій, «бадейна теорія» пізнання, «прожекторна теорія» пізнання, універсальні та індивідуальні поняття, суворо універсальні та суворо екзистенційні теорії.

Резюме

Десятник В. А. Критически-правовое мышление: теории науки.

В этой статье с позиций философии науки «критический разум» описаны основные требования к теориям науки. В рамках критически-правового мышления эти требования могут быть приемлемыми для теорий современной отечественной юридической науки.

Ключевые слова: требования к теориям, проверка теорий, «бадейная теория» познания, «прожекторная теория» познания, универсальные и индивидуальные понятия, строго универсальные и строго экзистенциальные теории.

Summary

Desiatnyk V. Critical – legal thinking: theory of science.

This article, from the standpoint of philosophy of science «critical reason» describes the basic requirements for the theories of science. As part of critical thinking these legal requirements may be eligible for domestic legal theories of modern science.

Key words: requirements for theories, test theories, «badeyna theory» of knowledge, «searchlight theory» of knowledge, universal and individual concepts, strictly universal and strictly existential theory.

УДК – 340.15(73) «1933/45»

І. В. ДОЛМАТОВ

Іван Володимирович Долматов, кандидат юридичних наук, доцент Національної академії «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА «НОВОГО КУРСУ» ПРЕЗИДЕНТА США Ф. РУЗВЕЛЬТА

Початок ХХ ст. ознаменувався для Сполучених Штатів Америки економічним зростанням зі стабільною економічною ситуацією. США були в числі найбільш економічно благополучних країн, і більш того, без особливих зусиль змогла виграти у Європи її титул світового економічного центру. Світові держави буквально розступалися перед економічним потенціалом цієї країни, тому що вона розвивалася швидше за всіх і більше всіх. Однією з причин такого вибухового успіху можна назвати її роль в Першій світовій війні. Як союзник країн Антанти вона поставляла їм своє озброєння і боєприпаси, тим самим отримуючи величезний прибуток. Також потрібно врахувати той факт, що війна тільки побічно торкнулася берегів Америки – адже поки Євразія «перебувала у вогні», Америка розвивалася далі, поки Євразія намагалася відновитися після війни, Америка була вже на голову вище всіх. Теорія «процвітання», як вічно процвітаючої країни, лягла в основу розвитку США в ті роки. Експорт, швидке зростання промислового виробництва, великий запас виробленого капіталу, високоспеціалізована праця – все це вмещала в себе успішна економічна ситуація країни, а її перспективи були ще більш райдужними, в яких не знаходилося місця думкам про крах. Але історія повернулася таким чином, що в 1929 р. вдарила світова економічна криза, яка не залишила без уваги і нашого світового лідера. Дефіцитний попит споживачів на товари і послуги призвів до порушення громадського відтворення, просто кажучи, вироблена маса товару залишалася нереалізованою, не знайшовши свого покупця. Це стало причиною банкрутств багатьох торгових підприємств, транспортних компаній, а також негативно позначилося на банках, промисловості та сільському господарстві. Падіння курсу змусило людей в найкоротші терміни переводити свої заощадження в більш стійкі активи – золото, щоб зменшити втрати. Стрімко зростало безробіття, заробітна плата впала більш ніж на 50 %, населення голодувало, ситуація в країні погіршувалася все більше і більше. Мітинги та страйки вразили країну, люди обурювалися і нарікали, чому держава не приймає рішучих заходів з виходу із згубної для нації кризи. А ця статичність державних органів щодо дій до порятунку країни від повного краху пояснювалася тим, що вони припускали здатність економіки до автоматичного врегулювання. Глава країни Герберт Гувер, який вступив у 1929 р. на пост президента, вважав, що США зможуть впоратися з кризою, для цього потрібно всього 60 днів, і обмежився лише введенням торгового протекціонізму. Але, на жаль, недалекоглядність тодішнього президента поглибила незадовільне становище у державі, його обіцянку про швидке подолання кризи не було здійснено, і Америка ще більше впала в глибоку економічну депресію. У 1933 р. на пост глави держави був обраний Франклін Делано Рузвельт, який на додачу до свого титулу отримав «важку спадщину». Бідність мільйонів людей загрожувала громадським вибухом. Створювалися фашистські й анархістські партії, активізувалася злочинність, мафія, що розбагатіла на чорному ринку спиртних напоїв в умовах «сухого закону», підгинала під себе цілі міста і підкуповувала державних мужів. Рузвельт розуміє гостру потребу в радикальних заходах і розробляє широку програму, яку він називає «New Deal», або «Новий курс».

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що великомасштабній програмі «Нового курсу», розробленій Ф. Д. Рузвельтом, приділяли увагу численні вітчизняні та закордонні науковці. До них належать праці О. М. Ригіної, Б. Фолсома, В. Г. Графського, М. Аксенова тощо. Але в кожного з них своє бачення змін, які були проведені Ф. Рузвельтом. Так, історик Бертон Фолсом¹ розвінчує ідилічну легенду про Новий курс Франкліна Рузвельта – економічну політику, яка нібито врятувала капіталізм в умовах безпрецедентної всесвітньої економічної кризи. Згідно з Фолсом, програми Нового курсу гальмували відновлення економіки, відрізняючись хаотичним плануванням і марнотратними державними витратами на тлі безпрецедентного підвищення податків. Автор аналізує реалізацію декількох найбільш масштабних і шкідливих програм: діяльність адміністрації відновлення національної промисловості, із адміністрації регулювання сільського господарства, корпорації фінансування реконструкції і двох управлінь громадських робіт. Хоча інші вчені загалом підкреслюють переваги і заслуги Рузвельта на шляху змін у США.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити особливості правового становлення «Нового курсу» президента США Ф. Рузвельта. Для цього слід висвітлити такі питання:

– дати соціально-правову характеристику США періоду «Нового курсу» Ф. Рузвельта;